

Analfabetisme

CINop

CENTRUM
VOOR
INNOVATIE
VAN
OPLEIDINGEN

LEIDRAAD VOOR DOORVERWIJZERS

Analfabetisme

Leidraad voor doorverwijzers

www.alfabetisering.nl

CINOP, 's-Hertogenbosch

Thomas Bersee, Daniëlle de Boer en Patricia Defesche

Colofon

Deze brochure is samengesteld in het kader van het Landelijke Actieplan Alfabetisering Autochtone Nederlanders, 2003-2006. De opdrachtgever van het Actieplan is de directie Beroepsonderwijs en Volwasseneneducatie van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Bij de uitvoering van het Actieplan zijn onderstaande organisaties betrokken:

- CINOP
- Stichting Lezen & Schrijven
- Bve Raad
- Nedwerk NT1: Stichting Landelijk Netwerk Nederlandstaligen in de Basiseducatie
- Vereniging van Openbare Bibliotheken
- Landelijke Vereniging van Onderwijsambtenaren (LVO)
- Stichting Belangenbehartiging ABC
- UNESCO Commissie Nederland
- Nederlandse Taalunie

Titel:	Analfabetisme: leidraad voor doorverwijzers
Samenstelling:	Thomas Bersee, Daniëlle de Boer en Patricia Defesche
Adviezen:	Jan Tonneman, Petra Schulte, Ella Bohnenn, Annet Berntsen, Hans Hoeffnagel, Jacques Baartmans, Henny Ketelaar, bestuur Nedwerk NT1, Thea van Lankvelt, Aukje Smit, Martin Linthorst, Maya Rispens, Anita Middel en Marlieke Ketelaars
Ontwerp/opmaak:	Evert van de Biezen
Illustraties:	Foto voorkant: Erik van der Burgt/Verbeeld Tekeningen: Mathijs Doets Afbeelding wervingsposter: Nedwerk Nt1
Bestelnummer:	A00306
Uitgave:	CINOP, 's-Hertogenbosch September 2005

© CINOP 2005

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, op welke andere wijze dan ook, zonder vooraf schriftelijke toestemming van de uitgever.

ISBN 90-5003-800-X

Centrum voor innovatie van opleidingen
Postbus 1585
5200 BP 's-Hertogenbosch
Telefoon: 073-6800800
Fax: 073-6123425
www.cinop.nl
info@cinop.nl

actieplan alfabetisering

www.alfabetisering.nl

Inhoudsopgave

Het doel van deze brochure 1

Wat kunt u doen? 3

- Hoe herkent u analfabetisme? 3
- Gespreksleidraad 8

Achtergrondinformatie

- Begripsbepaling 13
- Om welke mensen gaat het? 15
- Risicofactoren 19
- Analfabetisme als probleem 25
- Terug naar school: drempels en motieven 29
- Het alfabetiseringsonderwijs 33

Persoonlijke verhalen van cursisten 37

Bronnen 43

Adressen 45

Het doel van deze brochure

Analfabetisme, bestaat dat nog in Nederland? U zou het misschien niet verwachten, maar in ons land leven ongeveer 1,5 miljoen volwassenen die moeite hebben met lezen en schrijven. Dat is 13 procent van de volwassen bevolking. Het gaat niet alleen om mensen van buitenlandse herkomst. In meerderheid gaat het om mensen die hier in Nederland geboren en getogen zijn. We spreken dan over een miljoen autochtone Nederlanders waarvan naar schatting een kwart zelfs niet in staat is om een simpele tekst over het dagelijkse leven te begrijpen. Zoals de leerplicht het voorschrijft, zijn ze naar school geweest maar desondanks hebben ze nooit leren lezen en schrijven.

Veel mensen met lees- en schrijfproblemen ervaren dit als een groot probleem. Het gaat immers om vaardigheden die we dagelijks nodig hebben. Vaak zou men misschien wel lees- en schrijfonderwijs willen volgen, maar is men niet op de hoogte van de mogelijkheden of het ontbreekt eenvoudigweg aan durf. Als u beroepshalve dagelijks met veel mensen contact hebt, kunt u worden geconfronteerd met mensen die analfabeet zijn. U zou voor hen de rol van doorverwijzer kunnen vervullen. Als u daartoe bereid bent, dan kunt u te maken krijgen met twee situaties.

Het kan zijn dat iemand u in vertrouwen neemt en u vraagt behulpzaam te zijn bij het zoeken naar een mogelijkheid om taallessen te volgen. In dat geval kunt u doorverwijzen naar de afdeling Educatie van het Regionale Opleidingencentrum (ROC).

Het kan ook voorkomen dat men u die vraag niet durft te stellen uit schaamte. In dit geval zult u zelf moeten concluderen dat iemand niet of moeizaam kan lezen of schrijven. De vraag is alleen: hoe merkt u dat? Er zijn immers geen uiterlijke kenmerken waaraan u analfabeten kunt herkennen. Er zijn echter wel gedragingen die u op de gedachte kunnen brengen dat u te maken heeft met een analfabeet.

Deze brochure is bedoeld om u een handreiking te bieden om signalen van analfabetisme te herkennen, analfabetisme bespreekbaar te maken en de doelgroep te verwijzen naar het volwassenenonderwijs. Verder biedt deze brochure achtergrondinformatie over het verschijnsel analfabetisme.

Wat kunt u doen?

Voor de meeste analfabeten is het een grote stap om zich bij het volwassenenonderwijs aan te melden. Het is belangrijk dat ze een zetje krijgen van iemand die hun 'analfabeet-zijn' herkent, dit met begrip en respect benadert en bespreekbaar weet te maken en kan wijzen op de mogelijkheid om taallessen te volgen. Zo iemand is dan altijd een persoon, met wie een zekere vertrouwensrelatie bestaat. Mogelijk bent u zo iemand. Wanneer u in de positie bent om analfabeten dat zetje te geven, dan zult u moeten weten hoe u analfabetisme kunt herkennen.

Hoe herkent u analfabetisme?

Aan de buitenkant kun je niet zien of iemand analfabeet is. Analfabeten hebben vaak een heel repertoire aan 'trucs' om hun problemen te verbergen. Toch kunt u er wel achter komen of iemand analfabeet is.

Voormalige analfabeten gaven aan dat ze de volgende smoezen paraat hielden:

“Sorry, ik ben mijn bril vergeten.”

Het kan gebeuren dat iemand zijn bril vergeet. Maar als dat vaker het geval is, kan dat een aanwijzing zijn.

“Die formulieren vul ik thuis wel in.”

Dat iemand thuis ingewikkelde formulieren op zijn gemak wil invullen is niet zo vreemd. Maar als eenvoudige papieren toch worden meegenomen, dan kan het zijn dat er thuis schrijfhulp aanwezig is.

“Ik schrijf zo onleesbaar, doe jij dat maar voor me.”

Dit kan een signaal zijn dat iemand problemen heeft met schrijven en zelf geen formulieren wil invullen. Het kan ook zijn dat iemand helemaal niet kan schrijven.

“Dat werkbriefje krijg je straks van me.”

Dat iemand – nu even – geen tijd heeft om een werkbriefje in te vullen kan voorkomen. Maar als dat een vast patroon is, kan het zijn dat die persoon daarvoor hulp inroept van een collega.

“Die bijsluiters zijn allemaal zo ingewikkeld.”

Dat iemand vraagt om uitleg over medicijngebruik is best normaal. Maar als die persoon daar altijd om vraagt, kan ook dit wijzen op een leesprobleem.

“Ik laat de kinderen altijd boodschappen doen.”

Iemand die niet kan lezen (en rekenen) gaat niet graag naar de winkel. Om de juiste producten te kunnen kopen moet je immers wel kunnen lezen wat er op het etiket staat.

“Oh, ik dacht dat die afspraak morgen was.”

Als iemand keer op keer afspraken vergeet of vaak op de verkeerde tijden komt is het mogelijk dat hij of zij geen agenda bij kan houden.

“Die hoofdpijn gaat maar niet over.”

Dat iemand klaagt over – chronische – hoofdpijn, kan vele oorzaken hebben. Eén daarvan is stress, als gevolg van problemen op het werk. Het is niet uitgesloten dat iemand niet meer kan meekomen omdat hij onvoldoende kan lezen of schrijven.

“De televisie geeft toch al informatie genoeg?”

In veel gezinnen is de televisie het belangrijkste medium voor informatie. Maar als bij een bezoek aan huis wordt geconstateerd dat kranten, tijdschriften en boeken niet of nauwelijks aanwezig zijn, zou het kunnen dat één of meer gezinsleden niet of niet goed kunnen lezen

“Ik kan niet lezen, omdat ik woordblind ben.”

Ook als iemand beweert woordblind (dyslectisch) te zijn, kan doorverwijzen zinvol zijn.

“Ik heb een lelijk handschrift”

Een ander moet het invullen.

“Die regelingen zijn zo ingewikkeld, daar snapt een normaal mens niets van.”

Mensen vragen voortdurend om uitleg.

“Nee, werken met computers is niets voor mij.”

Een uitvlucht om niet alleen het werken met computers te vermijden, maar ook om niet te hoeven lezen en schrijven.

Afleidingsmanoeuvres behoren veelal ook tot het repertoire. Een hond, een kind of een mobiele telefoon die voortdurend afgaat, moet dan de aandacht afleiden om niet te hoeven lezen en schrijven.

Naast de smoezen en uitvluchten zijn er ook tal van andere signalen die kunnen wijzen op een taal- of rekenprobleem.

Lezen:

- heeft geen papieren documenten zich
- beweegt de ogen niet over de tekst of het formulier
- leest langzaam letter voor letter of woord voor woord zonder te begrijpen wat er staat
- leest hardop of beweegt de lippen bij het lezen
- verwijst nooit naar informatie die hij/zij zou hebben kunnen lezen in een geschreven document
- heeft moeite om een specifieke passage in een tekst of formulier te vinden.

Spreken:

- maakt grammaticale fouten
- spreekt ‘krom’ Nederlands (bijvoorbeeld allochtonen)
- spreekt alleen in de tegenwoordige tijd
- spreekt alleen dialect
- spreekt onverststaanbaar

- spreekt bij voorlezen de woorden verkeerdt uit (de persoon heeft geen woordbeeld opgeslagen en moet alles uit het geheugen halen)
- beperkte woordenschat, gebruikt omschrijvingen
- woordvindingsproblemen, zegt vaak: "hoe zeg je dat?"
- praat in algemeenheden, praat anderen na.

Luisteren:

- lijkt geagiteerd en rusteloos
- mist concentratie
- lijkt niet op te letten wanneer er tot hem/haar gesproken wordt
- verstaat woorden niet (kan op gehoorproblemen duiden)
- geeft misplaatste antwoorden op vragen en instructies
- verzoekt herhaaldelijk om instructie of vraag te herhalen
- begrijpt vragen, instructies en informatie niet.

Schrijven:

- heeft nooit een ballpoint of een potlood bij zich
- heeft geen agenda bij zich voor het noteren van afspraken
- schrijft nooit spontaan iets op
- is onhandig met pen en papier
- handschrift ziet er kinderlijk uit en treedt buiten de lijnen
- veel spelfouten/woorden worden gespeld zoals ze uitgesproken worden met veel onvolledige woorden
- letters in verkeerde volgorde (bijvoorbeeld omdraaiingen), lussen staan omgekeerd.

Rekenen:

- kan geen eenvoudige rekenhandelingen uitvoeren zoals optellen en aftrekken
- heeft moeite met recepten (bijvoorbeeld de juiste verhouding van ingrediënten)
- heeft moeite met klokkijken
- heeft moeite om de tijd op verschillende manieren te zeggen en te schrijven
- heeft moeite met chronologische volgorde (uren, dagen, maanden, jaren)
- kan geen verbinding leggen tussen leeftijd en geboortedatum
- kan gebeurtenissen niet in een chronologische volgorde zetten
- heeft moeite met tabellen en grafieken (weerkaartje, roosters en dergelijke)
- kan geen afstanden schatten
- kan niet schatten hoe lang iets duurt
- moeite met ruimtelijke oriëntatie

- heeft moeite met het onderscheid van rechts/links, onder/boven, ver/dichtbij, vooraan/achteraan
- heeft moeite met kaartlezen en het lezen van routebeschrijvingen
- moeite met omgaan met geld (huishoudbudget)
- verkeerde doseringen van bijvoorbeeld medicijnen.

Signalen op het werk:

- heeft nooit belangstelling voor cursussen die het bedrijf aanbiedt
- spreekt zich niet duidelijk uit op vergaderingen, is onzeker over eigen inbreng
- heeft tijdens een werkoverleg moeite te begrijpen waar het over gaat
- heeft moeite met het formuleren van vragen of een eigen mening
- leest geen nieuwsbrieven of mededelingen op een (elektronisch) prikbord
- leest geen werkinstructies of werkroosters
- leest geen veiligheidsinstructies
- vult geen urenstaten in
- leest en schrijft geen e-mailberichten.

Gespreksleidraad

Als u vermoedt dat iemand moeite heeft met lezen en schrijven, dan kunt u daar op ingaan. Het beste is om er gewoon over praten. De ervaring leert dat een gesprek het meeste effect heeft als het probleem zoveel mogelijk wordt genormaliseerd. Hieronder volgt een aantal richtlijnen:

Stel de betreffende cliënt op zijn gemak. Stel geen directe en confronterende vragen, maar probeer een sfeer van vertrouwen op te bouwen en probeer er stap voor stap achter te komen of iemand lees- of schrijfproblemen heeft. Voorbeeldvragen:

- Komt het misschien doordat u moeite hebt met lezen en schrijven?
- Wat denkt u van uw situatie?
- Wat denkt u dat u eraan kunt doen?
- Zou u wat beter willen leren lezen of schrijven?
- Vindt u het goed als iemand u wat informatie over beter leren lezen of schrijven geeft?
- Wilt u hier eens met iemand anders over praten?

Een indirecte benadering wil overigens niet zeggen dat de cliënt niet op de consequenties gewezen mag worden van zijn/haar laaggeletterdheid (bijvoorbeeld het vinden of behouden van baan, geringe zelfstandigheid en dergelijke).

Probeer er zo normaal mogelijk over te praten. Zeg dat het niet gek is of raar dat iemand niet of moeilijk kan lezen en schrijven. Vertel dat er veel meer mensen zijn die dit probleem hebben en dat hij of zij niet de enige is. In Nederland zijn er 1,5 miljoen mensen die problemen hebben met lezen, schrijven en rekenen. Beklemtoon de zaken waar de cliënt wel goed in is.

Vertel dat er iets aan te doen is door middel van het volgen van een taalcursus, die speciaal voor volwassenen is ontwikkeld. Geef aan dat het erg oplucht om met andere volwassenen die in dezelfde situatie verkeren te praten en ervaringen uit te wisselen.

Probeer in het gesprek aan te sluiten bij de mogelijke motieven van uw cliënt om te leren lezen en schrijven (het voorlezen van kinderen, het helpen bij huiswerk, het vinden van een baan, behoud van werk of promotie, verlies partner en minder afhankelijk zijn van anderen).

Zeg dat het zeker de moeite waard is om te praten met iemand van een ROC (Regionaal Opleidingen Centrum) waar lees- en schrijfonderwijs voor volwassenen wordt gegeven. In zo'n gesprek kan worden bekeken of een taalcursus een oplossing voor het probleem is.

Tijdens het gesprek kunnen er allerlei bezwaren aangevoerd worden. Veelgehoorde voorbeelden zijn:

- Ik wil niet weer voor het bord staan met een krijtje terwijl iedereen kijkt.
- Ik ben toch weer de slechtste van de groep.
- Ik kan helemaal niets: ik heb nooit kunnen leren.
- Ik ben veel te oud.
- Straks kom ik bekenden tegen.
- Ik heb het nergens voor nodig. Mijn man/vrouw of kinderen helpen me wel.
- Nee, leren dat is niets voor mij.

In deze gevallen helpt het om iets over de lessen en de leslocatie te vertellen:

- Bij het ROC zijn er cursussen voor mensen die moeite hebben met lezen, schrijven of rekenen.
- De jongste deelnemer is 20 jaar en de oudste 70.
- Het gaat er heel anders aan toe dan vroeger op school.
- Er is veel aandacht voor elke deelnemer.
- Er zijn kleine groepen van 8 tot 10 deelnemers.
- De deelnemers hebben dezelfde leervragen over lezen en schrijven.
- Je kunt in je eigen tempo werken.
- Je kunt ook met computers leren werken.

Beklemtoon dat men niet gelijk hoeft te beslissen: je kunt eerst gewoon een kopje koffie gaan drinken en kijken hoe de sfeer is en hoe het er in de les aan toe gaat en je kunt eerst met een docent of een andere cursist praten.

U kunt uw cliënt ook voorstellen om een computercursus (bijvoorbeeld: een cursus internet, of een cursus e-mailen) bij het ROC te volgen. De drempel voor het volgen van een computercursus ligt lager omdat daar geen taboe op rust. Tijdens een computercursus komen de schrijf- en leesproblemen snel aan het licht en vervolgens kan de cursist ook daarmee geholpen worden (bijvoorbeeld e-mailen in goed Nederlands).

Afhankelijk van het aantal lessen betaalt de deelnemer 50 tot 100 euro per jaar. In principe kan er op elk moment van het jaar met de lessen gestart worden. Welke lessen er gevolgd worden wordt bepaald aan de hand van de eigen wensen en mogelijkheden.

Als er interesse is wijs op het telefoonnummer van de alfabetiseringslijn 0800 023 44 44. Via dit nummer worden mensen in contact gebracht met een cursusleider bij een ROC in de buurt. Binnen twee weken neemt het ROC contact op met uw cliënt. Nog beter is als u zelf de alfabetiseringslijn belt om een afspraak te regelen. Als dit aan de cliënt wordt overgelaten, bestaat het risico dat er helemaal niets gebeurt. Vraag daarom toestemming aan uw cliënt om zijn of haar gegevens door te geven. Noteer naam, adres en telefoonnummer en bel naar: 0800 023 44 44.

Tevens kunt u uw cliënt een cursusfolder van het ROC meegeven. De folders zijn doorgaans in zeer eenvoudige taal gesteld. U kunt de inhoud van de folder samen met uw cliënt doornemen. Indien er een wachtkamer of receptiebalie is, dan kunt u daar een stapeltje folders neerleggen.

Indien uw cliënt een cursus gaat volgen en u ziet hem/haar daarna terug, stimuleer hem/haar dan door:

- het tonen van belangstelling;
- te vragen naar ervaringen en veranderde omstandigheden;
- complimenten te geven over leervorderingen (positieve feedback);
- te vragen naar activiteiten die mogelijk zijn geworden (voorlezen, reizen, museum- en bibliotheekbezoek en dergelijke).

Verder kunt u uw cliënt tot sociale activiteiten stimuleren. Voor mensen van buitenlandse herkomst is het belangrijk om buiten de eigen etnische kring contact te hebben met Nederlanders. Omgang met Nederlanders is de beste manier om een taal te leren.

Achtergrondinformatie

*“Niemand heeft ooit gemerkt, dat ik
niet lezen en schrijven kon.
Bril vergeten, zere hand.
Je verzint altijd wel wat.”*

Begripsbepaling

ANALFABETISME

Een analfabeet is iemand van 15 jaar of ouder die niet in staat is om een korte eenvoudige tekst te schrijven of met begrip te lezen, of niet in staat is om simpele dagelijkse rekentaken uit te voeren.

FUNCTIONEEL ANALFABETISME

Een functioneel analfabeet is iemand die onvoldoende kan lezen, schrijven of rekenen om effectief te kunnen handelen in persoonlijke en maatschappelijke situaties en in situaties van studie en werk. Sinds 1970 wordt deze definitie door de UNESCO gehanteerd. Naast functioneel analfabetisme worden tegenwoordig ook de termen laaggeletterdheid en laaggecijferdheid gebruikt.

BASISVAARDIGHEDEN

Er zijn meer vaardigheden nodig dan alleen lezen, schrijven en rekenen om te kunnen functioneren in persoonlijke en maatschappelijke situaties. Tot de basisvaardigheden behoren onder meer het spreken en verstaan van de landstaal. Voorts worden ook sociale vaardigheden, problemen oplossen, leervaardigheden, informatievaardigheden en digitale vaardigheden ertoe gerekend. Deze laatste vaardigheden zijn belangrijk om de technologische ontwikkelingen bij te benen en te kunnen blijven functioneren in een snel veranderende samenleving.

*“Ik ben 63.
Ik begin te leren lezen en schrijven.
Ik voel mij vrijer.”*

Om welke mensen gaat het?

Nederland telt ongeveer 1,5 miljoen volwassenen die moeite hebben met lezen, schrijven of rekenen. Deze mensen kunnen worden aangeduid als laaggeletterd. Het gaat om ongeveer 13 procent van de volwassen bevolking. In de ons omringende landen gelden ongeveer dezelfde percentages. Laaggeletterdheid komt voor bij allochtonen en autochtonen, bij jonge en oude mensen, bij mannen en vrouwen en bij werkenden en niet-werkenden. De karakteristieken van laaggeletterden zijn zeer wisselend en een echte profielschets maken is niet mogelijk. Niettemin kunnen we wel bevolkingsgroepen aanwijzen waarin laaggeletterdheid naar verhouding vaker voorkomt.

ALLE LEEFTIJDEN

Er is een sterke relatie tussen leeftijd en geletterdheid. Naarmate de leeftijd stijgt, neemt de laaggeletterdheid toe. Maar dit betekent niet dat laaggeletterdheid bij jongeren weinig zou voorkomen. In de leeftijdscategorie 16-24 jaar is maar liefst 7 procent laaggeletterd. Het gaat daarbij om enkele tienduizenden jongeren.

MANNEN EN VROUWEN

Laaggeletterdheid komt zowel onder mannen als vrouwen voor. Huisvrouwen zijn echter in regel minder geoefend in lees- en schrijftaken dan mannen. Traditioneel neemt binnen het gezin de man immers de lees-, schrijf- en rekentaken voor zijn rekening. Bankzaken en verzekeringen behoren veelal tot zijn domein. Bovendien hebben meer mannen dan vrouwen een betaalde baan en zij komen daardoor vaker in aanraking met lees-, schrijf- en rekentaken.

STAD EN PLATTELAND

Zowel in stad als platteland komt laaggeletterdheid voor. In steden komt laaggeletterdheid verhoudingsgewijs veel voor in achterstandswijken met goedkope huurwoningen.

ONDERWIJSACHTERGROND

Er is natuurlijk een sterke relatie tussen laaggeletterdheid en het opleidingsniveau. Laaggeletterdheid komt relatief veel voor onder laagopgeleide volwassenen. Laaggeletterdheid komt naar verhouding veel voor onder volwassenen:

- die in hun jeugd jaren speciaal onderwijs en praktijkonderwijs gevolgd hebben (leerlingen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden; onderwijs voor blinden, doven en kinderen met een psychiatrische stoornis);
- die in hun jeugd jaren werden beschouwd als zorgleerling (kinderen met een beperking) of als achterstandsleerling (kinderen van laagopgeleide allochtone ouders; zigeunerkinderen en kinderen van woonwagenbewoners; schipperskinderen; kinderen van laagopgeleide ouders);
- die het jeugdonderwijs hebben verlaten zonder startkwalificatie (diploma op mbo-2 niveau).

WERK EN INKOMEN

Er is een sterke relatie tussen geletterdheid en sociaal-economische positie. Ongeveer 32 procent van de mensen in de laagste inkomencategorieën is laaggeletterd. Laaggeletterde mensen zijn zeer in het nadeel op de arbeidsmarkt. Ze zijn veelal aangewezen op onaantrekkelijk laagbetaald werk zonder een loopbaanperspectief. Voorts zijn relatief veel laaggeletterden werkzaam in gesubsidieerde arbeid (bijvoorbeeld sociale werkplaatsen). Laaggeletterdheid komt relatief veel voor onder mensen zonder betaalde arbeid (bijvoorbeeld huisvrouwen) en mensen met een uitkering (bijstand, WW, WAO en AOW).

Hieronder volgt een lijst van beroepen waarin relatief veel laaggeletterden werkzaam zijn:

Voor vrouwen:

- Schoonmaakster
- Huishoudelijke hulp
- Medewerkster in een naaiatelier/verstelwerk
- Productiemedewerker (fabriekswerk, lopende band/verpakking)
- Magazijnmedewerker
- Hulp in de zorg/hulp bij kinderopvang
- Hulpkracht in horeca
- Verkoopmedewerker.

Voor mannen:

- Fabrieksarbeider
- Magazijnmedewerker
- Bouwvakker
- Hulpconciërge/huismeester

- Klusjesman
- Installateur
- Medewerker in land- en tuinbouw
- Tuinman
- Schoonmaker/glazenwasser
- Schilder en stukadoor
- Dakdekker, timmerman, vloerenlegger
- Medewerker reinigingsdienst en afvalverwerking
- Automonteur
- Heftruckchauffeur
- Vrachtwagenchauffeur.

ALLOCHTONEN

Van de ongeveer 1,5 miljoen laaggeletterden is een half miljoen van buitenlandse herkomst. Ook bij allochtonen gaat het niet om een homogene groep. Allereerst zijn er de mensen die in hun land van herkomst weinig of geen onderwijs hebben genoten en niet gealfabetiseerd zijn in hun eigen moedertaal. Dit is vooral bij niet-westerse allochtonen het geval en het meest speelt dat bij vrouwen. Dit kan onder meer liggen aan de tradities in de landen van herkomst, waar de leerplicht slechts in formele zin bestaat en waar meisjes minder onderwijskansen hebben. In Nederland zijn vooral allochtone huisvrouwen zonder veel activiteiten buitenshuis en zonder veel contacten met Nederlanders laaggeletterd.

Voorts zijn er de mensen die wel gealfabetiseerd zijn in hun eigen taal, maar die de Nederlandse taal niet of onvoldoende beheersen. Hier is geen sprake van analfabetisme, maar van taalproblemen die te maken hebben met het leren van een vreemde taal.

Daarnaast kunnen er voor allochtonen nog een aantal bijkomende belemmeringen genoemd worden zoals:

- onvoldoende kennis over het functioneren van de Nederlandse maatschappij (bijvoorbeeld op gebieden als onderwijs, werk en gezondheidszorg)
- onzekerheid over de eigen positie binnen de Nederlandse samenleving
- publieke onwetendheid en misvattingen over mensen van buitenlandse herkomst, door onder meer negatieve beeldvorming in de media
- scheiding van familie en vrienden
- het ontbreken van erkenning van diploma's, arbeidservaring en verworven competenties.

Als laatste groep kan genoemd worden de tweede generatie van allochtonen. Veel allochtone kinderen groeien op in een andere thuistaal dan het Nederlands. Dit kan ertoe leiden dat ze een taalachterstand in Nederlands oplopen die op school niet meer in te halen is en die vervolgens een funeste uitwerking heeft op de onderwijscarrière.

*“Je bent bang dat mensen zeggen:
hij kan nog niet eens zijn eigen naam
schrijven en is te stom om voor de
duvel te dansen.”*

Risicofactoren

Laaggeletterdheid is een complex fenomeen. Er is zo goed als nooit een specifieke oorzaak aan te wijzen waarom iemand niet voldoende heeft leren lezen en schrijven. Vrijwel altijd gaat het om een samenspel van factoren. In het algemeen gesproken komt laaggeletterdheid voort uit iemands sociale, economische, culturele, linguïstische, cognitieve en emotionele achtergrond.

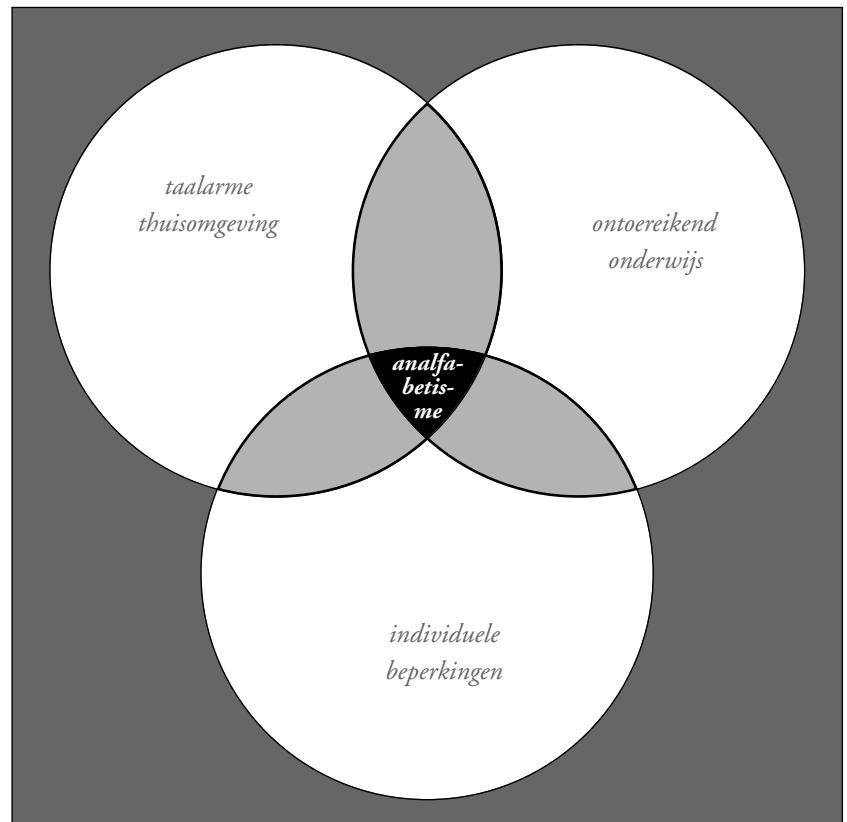
Op basis van gegevens van volwassenen die deelnemen

aan lees- en schrijfcurssussen is een aantal oorzaken voor laaggeletterdheid aan te wijzen. Deze zijn te vatten onder de noemers:

- de thuissituatie en de sociale omgeving gedurende de kinderjaren;
- het onderwijs;
- individuele factoren.

Thuisituatie en sociale omgeving

Een taalrijke thuissituatie is van onschatbare waarde bij het voorkomen van laaggeletterdheid. Als er thuis veel gesproken, gediscussieerd en verteld wordt, boeken en tijdschriften worden gelezen en kinderen hierin worden gestimuleerd dan heeft dat een gunstig effect op de

taalontwikkeling. Van groot belang is ook dat ouders hun kinderen al op zeer vroege leeftijd gaan voorlezen en dan te beginnen met prentenboeken.

Wanneer er thuis een leescultuur ontbreekt of wanneer de ouders weinig belang hechten aan (door)leren of zelf niet of onvoldoende kunnen lezen of schrijven, dan is de kans groot dat de ouders hun eigen laaggeletterdheid doorgeven aan hun kinderen. Kinderen die opgroeien in een taalarme omgeving kunnen een taalachterstand oplopen die op school niet of moeilijk valt weg te werken. Een schriftelijke cultuur kan in de thuissituatie en de sociale omgeving zelfs geheel ontbreken, zoals in het geval van woonwagenbewoners en zigeuners.

Daarnaast kan er een kloof zijn tussen de thuistaal en de taal die op school wordt onderwezen. Dit speelt bij allochtone kinderen die thuis bijvoorbeeld Turks of Arabisch spreken of bij autochtone achterstandsleerlingen die thuis een dialect spreken.

Bij ouderen komt het nog voor dat ze vroeger vanwege de financiële situatie van het gezin vroeg van school werden gehaald om mee te werken. Vooral op het platteland was het niet ongebruikelijk dat kinderen tijdelijk van school bleven om mee te helpen bij seizoenswerkzaamheden. Uit verhalen van deelnemers uit de basiseducatie blijkt dat hun ouders de leerplicht niet altijd even serieus namen en hun kinderen bijvoorbeeld vaak thuis hielden om te helpen met het huishouden, op de kermis of op het land.

Kinderen die opgroeien in een problematische thuissituatie (verwaarlozing, alcoholmisbruik, incest, huiselijk geweld, dood van een van de ouders en dergelijke) lopen een verhoogd risico op laaggeletterdheid. Met name traumatische ervaringen kunnen een reden zijn waardoor het leren niet lukt.

Het onderwijs

Veel laaggeletterden hebben de volledige leerplichtperiode doorlopen, maar kunnen desondanks niet voldoende lezen en schrijven. Zonder onrecht te doen aan onderwijsvernieuwingen, aangepaste taalmethoden, remediërende programma's en extra aandacht voor achterstands- en zorgleerlingen, gaat het in het Nederlandse onderwijs door de bank genomen om een praktijk met grote klassen en klassikale onderwijsvormen, waarin een klas geacht wordt een relatief homogene groep te zijn. Dit impliceert dat er in de leerstof en in het didactisch en pedagogisch handelen wordt uitgegaan van de grootste gemene deler. De onderwijspraktijk is gebaseerd op standaardisatie en daarom is er voor de lesgever, uitzonderingen nagelaten, weinig ruimte om aandacht te besteden aan individuele verschillen in prestatieniveaus, in sociaal-culturele achtergronden en daarmee verbonden belangstellingsferen.

De gevolgen laten zich raden. Langzame leerders haken af, kinderen bij wie de schooltaal en -cultuur sterk afwijkt van de thuistaal en -cultuur vinden geen aansluiting. En zij die wellicht beter leren lezen en schrijven via een andere dan de standaardmethode worden niet op alle scholen met de juiste pedagogische zorg omgeven en doorlopen de schoolperiode zonder goed te leren lezen en schrijven. Vaak raken deze leerlingen in een neerwaartse spiraal van falen waaruit het moeilijk is om te ontsnappen. Relatief is het uitvalpercentage van allochtone leerlingen hoog.

Individuele factoren

Verder zijn er bij laaggeletterdheid veel individuele factoren in het spel.

Allereerst zijn er volwassenen die vanwege ziekte (lichamelijk en/of psychiatrisch) of andere persoonlijke redenen weinig onderwijs hebben gevolgd. En de taalontwikkeling en de schoolloopbaan kunnen negatief beïnvloed worden door een grote verscheidenheid aan individuele beperkingen. Daarbij gaat het onder meer om:

- Lichamelijke beperkingen. Blindheid en slechtziendheid en vooral doofheid en slechthorendheid hebben een vertragend effect op de taalontwikkeling.
- Beperkingen door hersenletsel: door een hersenbloeding of een coma kunnen de taalfuncties in de hersenen zijn aangetast (bijvoorbeeld afasie).
- Cognitieve beperking (mensen met een beperkt intellectueel vermogen). Het niveau van lezen en schrijven van mensen met een cognitieve beperking kan sterk wisselen, maar in de regel komt het niet boven het niveau van laaggeletterdheid.
- Beperkingen door leer-, ontwikkelings- en gedragsstoornissen (onder andere ADHD, PDD-NOS (waaronder autisme), DSD/dyspraxie (onhandige motoriek) en NLD (Non-verbal Learning Disabilities). Deze beperkingen zijn veelal neurobiologisch van aard en hebben niets te maken met een intelligentie-tekort, maar wel met de informatieverwerking in de hersenen).

DYSLEXIE

In het rijtje van bovengenoemde stoornissen hoort ook dyslexie thuis. Het gaat om een leerhandicap die de automatisering van het lezen en schrijven (spellen) ernstig belemmert. Ongeveer 3 procent van de schoolgaande jeugd zou last hebben van dyslexie. Over de oorzaken van dyslexie is wetenschappelijk géén eenduidigheid. Een dyslexieverklaring kan alleen afgegeven worden door een orthopedagoog of leerpsycholoog na een uitgebreid psychodiagnostisch onderzoek. Een voorzichtige benadering is op zijn plaats. Er zijn vele gradaties van dyslexie en het is niet zo dat iemand met dyslexie helemaal niet zou kunnen leren schrijven en lezen. Indien dyslexie op jonge leeftijd wordt onderkend, kan door middel van een

remediërende aanpak een redelijk niveau van geletterdheid bereikt worden. Ook op latere leeftijd is verbetering mogelijk. Bovendien komt het nogal eens voor dat mensen waarvan gedacht werd dat ze dyslectisch waren, via een andere aanpak wel degelijk bleken te kunnen leren lezen en schrijven.

DYSCALCULIE

Dyscalculie is een leerhandicap die verwant is aan dyslexie. Mensen met dyscalculie hebben problemen bij het begrijpen van de basis van de rekenkunde, zoals breuken, de waarde van de getallen en de verbanden tussen getallen. Zij hebben onder meer moeite met tellen (cijferreeksen); met hoofdrekenen en schatten; met klokkijken en het lezen van recepten; en met ruimtelijke oriëntatie en ruimtelijk inzicht zoals links-rechts oriëntatie, het lezen of onthouden van cijferreeksen, en het lezen en interpreteren van kaarten, tabellen en afmetingen.

LEZEN EN SCHRIJVEN VRAGEN ONDERHOUD

Er zijn volwassenen die op school wel hebben leren lezen en schrijven, maar daarin nooit goed waren en er een hekel aan hebben gekregen. Zij zijn daarom geneigd deze activiteiten in hun werk (buitens- of binnenhuis) zoveel mogelijk te vermijden en uit te besteden aan iemand die ze vertrouwen zoals hun partner of goede vriend. Deze vermijdingsstrategie wordt zelf daarmee een oorzaak van laaggeletterdheid. Bij lezen en schrijven geldt immers het devies 'use it, or lose it'. Wie zwak is in lezen en schrijven en zich er niet voortdurend in oefent, raakt het geleerde makkelijk weer kwijt.

Nooit één enkele oorzaak

Voor alle laaggeletterden in Nederland geldt dat er nooit één enkele oorzaak is aan te wijzen voor het feit dat ze niet voldoende hebben leren lezen en schrijven. 'Leren' is een complex fenomeen waarbij sociale, culturele, economische en individuele omstandigheden altijd een rol spelen. Ze gaan samen, beïnvloeden en versterken elkaar. In het alfabetiseringsonderwijs aan volwassenen, zowel autochtonen als allochtonen, dat door de Regionale Opleidingencentra wordt uitgevoerd, wordt met deze factoren terdege rekening gehouden.

“Door al die formulieren en de computer, is het heel moeilijk om voor je collega’s nog verstoppertje te spelen. Je krijgt er kippenkoorts en slapeloze nachten van.”

Analfabetisme als probleem

Laaggeletterdheid kan vergaande negatieve gevolgen hebben. Laaggeletterdheid betekent veelal geringe kansen op de arbeidsmarkt, weinig uitzicht op aantrekkelijker en beter betaald werk, zeer beperkte scholingsmogelijkheden en slechte toegang tot tal van maatschappelijke voorzieningen op het terrein van huisvesting, gezondheidszorg en onderwijs. Meestal gaat laaggeletterdheid hand in hand met een sociaal-economische achterstandspositie en sociale uitsluiting.

Laaggeletterdheid kent vele verschijningsvormen en gradaties. Op het laagste niveau bevinden zich de mensen die al moeite hebben met het lezen en schrijven van zeer eenvoudige teksten en daarom beschouwd kunnen worden als analfabeet. Voor velen van hen is het dagelijkse leven een hindernisbaan waarbij ze voortdurend worden geconfronteerd met zaken die ze niet of slechts met heel veel moeite kunnen. Kranten, tijdschriften en boeken kunnen zij niet lezen. Ondertitels van films kunnen ze niet volgen. Het raadplegen van internet of het sturen van een e-mail zijn onhaalbare zaken. Wat er op aanbiedingen en reclamebiljetten staat, weten ze niet. Het afhandelen van bank- en verzekeringszaken kunnen ze niet alleen af. Voor het invullen van een formulier hebben ze vaak al hulp nodig. De kinderen voorlezen of helpen met hun huiswerk is er niet bij. Over het gebruik van medicijnen en de toepassing van (huishoudelijke) apparatuur zijn ze genoodzaakt om een mondelinge toelichting te vragen. Een routebeschrijving kunnen ze niet begrijpen en de NS-kaartjesautomaat is dikwijls een onneembare hindernis. In onbekende gebieden zijn ze afhankelijk van anderen.

Wanneer ze een baan hebben beperkt hun werk zich vaak tot onaantrekkelijk en laagbetaald werk, waarin nauwelijks vooruitzichten zijn op positieverbetering. Bovendien kan analfabetisme de bedrijfsvoering negatief beïnvloeden. Analfabeten kunnen zonder hulp geen werkbriefjes invullen, geen urenstaten bijhouden, geen formulieren invullen, geen werkverslagen maken en geen kennis nemen van de inhoud van bijvoorbeeld veiligheidsvoorschriften, procedures voor kwaliteitsbewaking, handleidingen en arbeidscontracten. De verwachting is dat hun arbeidsmarktpositie in de toekomst alleen nog zal verslechteren. Veel eenvoudig productiewerk is immers verhuisd naar lagelonenlanden en de werkgevers in Nederland beginnen steeds hogere beroepseisen te stellen. Dit laatste heeft onder meer te maken met nieuwe technologische ontwikkelingen, de invoering van nieuwe productiemethoden, het streven naar een hogere arbeidsproductiviteit, de verscherping van de veiligheidsvoorschriften en verbetering van kwaliteitszorg zoals

ISO-normering. Tegenwoordig wordt gesproken van een kenniseconomie die gebaseerd is op een combinatie van menselijke kennis en informatie- en computertechnologie. Een zogeheten startkwalificatie (een diploma op mbo-niveau 2) zou als minimumniveau worden beschouwd voor het vinden van een baan met doorgroeiperspectief. De meeste laaggeletterden, om niet te spreken van de analfabeten onder hen, zijn echter mijlenver verwijderd van een startkwalificatie.

Analfabetisme kan gezien worden vanuit maatschappelijke eisen die aan het individu gesteld worden om als zelfstandig burger te functioneren. Emancipatie, individuele ontplooiing, betaalde arbeid, maatschappelijke participatie, economische onafhankelijkheid, mondigheid, actief burgerschap zijn doelen die in onze samenleving hoog staan aangeschreven. Toch is dat niet het hele verhaal. Analfabetisme draagt ook een persoonsgebonden component. De situatie waarin de geringe taal- en rekenvaardigheid als belemmerend wordt ervaren, en de wensen en behoeften ten aanzien van het functioneren in de samenleving, verschillen van individu tot individu. Niet iedereen immers heeft hetzelfde ambitieniveau of stelt dezelfde eisen aan zijn of haar maatschappelijk functioneren. De problemen die mensen als gevolg van hun laaggeletterdheid of analfabetisme ondervinden worden door hen op verschillende manieren beleefd en ook aangepakt.

Sommige analfabeten ervaren hun analfabetisme zelfs geheel niet als problematisch. Ze komen er rond voor uit en door allerlei vermijdings- en compensatiestrategieën weten ze zich soms heel goed te redden. Veel analfabeten ervaren hun geringe lees- en schrijfvaardigheid echter wel als problematisch. Analfabetisme gaat veelal gepaard met een diep schaamtegevoel dat kan leiden tot een teruggetrokken leven, isolement, afhankelijkheid en sociaal-psychologische problemen. Sociale activiteiten waarbij mogelijk lees- en schrijftaken aan de orde komen, worden zoveel mogelijk vermeden. Vooral autochtone analfabeten ervaren hun geringe taal- en rekenvaardigheid vaak als een groot persoonlijk falen. Thuis, vroeger op school of later in hun werk hebben ze maar al te vaak gehoord dat ze het aan zichzelf te wijten hebben; dat ze hadden kunnen leren lezen en schrijven als ze er vroeger maar wat harder aan hadden getrokken, als ze maar beter hun best hadden gedaan, als ze maar wat slimmer waren geweest. Niet goed kunnen lezen en schrijven is teruggebracht tot een persoonlijk probleem, een verspeelde of onvoldoende benutte kans. Bovendien denken veel analfabeten dat zij de enige zijn. Niet zelden voelen zij zich eenzaam aan hun lot overgelaten in een wereld waarin schijnbaar iedereen kan lezen en schrijven.

Veel analfabeten hebben een overlevingsstrategie ontwikkeld die gebaseerd is op vermijding, bedrog en compensatie. Hun leven wordt beheerst door de angst om tegen de lamp te lopen. Er zijn gevallen bekend dat mensen hun analfabetisme niet alleen voor vrienden en collega's verborgen houden, maar zelfs voor hun partner en eigen kinderen.

*“Vroeger was er geen aandacht voor mij.
Ik ben 29 jaar oud.
Nooit heb ik geweten, dat er een school
voor mij was.
Nu leer ik eindelijk lezen en schrijven en
kan ik mijn kinderen gaan voorlezen.”*

Terug naar school: drempels en motieven

Hoewel laaggeletterde volwassenen heel veel te winnen hebben bij scholing, zijn ze hiertoe moeilijk te activeren. Dit geldt in het bijzonder voor de groep van analfabeten. Hieronder volgt een lijst van de belangrijkste drempels voor onderwijs.

Drempels

SCHAAMTE

Op analfabetisme rust nog altijd een groot taboe. Veel mensen schamen zich dat zij moeite hebben met lezen, schrijven en rekenen. Hun schaamte blokkeert de weg naar een cursus. Er is een soort van emotionele *'coming out'* voor nodig om de weg tot onderwijs vrij te maken.

NEGATIEVE SCHOOLERVARINGEN

Voor veel mensen was het jeugdonderwijs een grote teleurstelling. Ze hebben een hartgrondige hekel gekregen aan het schoolse leren en daarom staan ze niet te springen om zich opnieuw voor school aan te melden. Ze hebben een afweermechanisme opgebouwd om zich te beschermen tegen nieuwe pijnlijke faalervaringen. Zeker voor mensen die vroeger op school gepest werden, is de drempel om weer naar school te gaan hoog.

FAALANGST EN GEBREK AAN VERTROUWEN IN HET EIGEN LEERVERMOGEN

Mede op grond van slechte schoolresultaten hebben mensen geen vertrouwen in hun eigen leervermogen. Een veelgehoorde uitspraak is: "Als ik het vroeger niet kon leren, waarom nu dan wel?"

ZICH NEERGELEGD HEBBEN BIJ GERINGE TAAL- EN REKENVAARDIGHEID

Er zijn volwassenen die de hoop verloren hebben om ooit beter te leren lezen, schrijven en rekenen. In het verleden is elke poging om het te leren op een mislukking uitgelopen en men heeft de hoop verloren. Ze hebben hun leven ingesteld op hun laaggeletterdheid.

VERMIJDING EN COMPENSATIE

Veel laaggeletterden hebben geleerd om zich op een andere manier te redden. Zo worden lees- en schrijftaken uitbesteed aan partner, kinderen, familie, collega's of vrienden. En leestaken kunnen worden gecompenseerd door een goed ontwikkeld geheugen.

GEEN PROBLEEM MET LAAGGELETTERDHEID

Een aantal analfabeten ervaart de eigen laaggeletterdheid in het geheel niet als problematisch, komt er rond voor uit en is niet van zins om beter te leren lezen en schrijven. Ze redden zich wel, zo luidt hun stellige overtuiging.

LAAGGELETTERDHEID ALS ONDERGESCHIKT PROBLEEM

Laaggeletterden kampen veelal met een meervoudige problematiek. Er kunnen problemen zijn met de gezondheid, rondkomen van een minimuminkomen, problemen met kinderen en problemen in de relationele sfeer. Bij een accumulatie van problemen, kan het probleem van laaggeletterdheid als een ondergeschikt probleem worden ervaren dat geen directe aandacht behoeft.

VAN GEEN PROBLEEM BEWUST

Laaggeletterden kunnen hun eigen lees- en schrijfvaardigheid ook schromelijk overschatten. Omdat ze zo weinig lezen en schrijven, zijn ze zich er niet van bewust dat ze er moeite mee hebben. Vooral jongeren zijn zich niet altijd bewust van hun lage taalniveau. Een veelgehoorde uitspraak is: "Ik kan uitstekend lezen, maar ik begrijp het alleen niet."

MENTAAL VERGROEID MET LAAGGELETTERDHEID

Laaggeletterde volwassenen zijn hun hele leven lang al laaggeletterd en zijn zich er niet van bewust dat ze daarin verandering kunnen brengen. Hun laaggeletterdheid is een deel van hun identiteit geworden. Ze zijn mentaal zo vergroeid met hun laaggeletterdheid dat ze helemaal geen behoefte voelen om er iets aan te doen. Mensen die uiteindelijk toch de stap naar onderwijs zetten, vatten de levensperiode die daaraan vooraf ging vaak samen als: "Je wist gewoon niet beter."

TIJD EN GELEGENHEID

Een baan of zorgtaken kunnen het volgen van scholing in de weg staan. Indien laaggeletterde volwassenen betaalde arbeid verrichten, gaat het vaak om een baan met onregelmatige werktijden (ploegdiensten, seizoensarbeid en dergelijke). Onregelmatig werk valt vaak moeilijk te combineren met het volgen van onderwijs.

MOTIEVEN

De motieven om weer terug naar school te gaan, zijn zeer gevarieerd. In gesprekken met deelnemers, komen vaak de volgende zaken naar voren:

KINDEREN OF KLEINKINDEREN

De deelnemers willen goede ouders zijn en hun kinderen in hun ontwikkeling kunnen blijven volgen. Belangrijke besluitmomenten zijn een kinderwens, de voorleesleeftijd en instroom in het basisonderwijs. Voor grootouders geldt hetzelfde. Het kunnen lezen en schrijven helpt om de band met hun kleinkinderen te verstevigen.

HET WEGVALLEN VAN DE PARTNER

Wanneer de partner wegvalt, komt men er alleen voor te staan. Wanneer de wegvallende partner de schrijf- en leestaken voor zijn rekening nam, dan moet dit door de overblijvende partner overgenomen worden. Dit kan vooral een probleem zijn wanneer er geen kinderen, familie of vrienden zijn die bijvoorbeeld bij de huisadministratie kunnen inspringen.

HANDHAVING OF POSITIEVERBETERING OP DE ARBEIDSMARKT

Voor de meeste banen is het nodig om enigszins te kunnen schrijven, lezen en rekenen. De wil om werk te vinden of om het te behouden is een belangrijke prikkel tot onderwijs. Verandering van productietechnieken vergt bijscholing en daarvoor moet je kunnen lezen en schrijven. Verder moeten de werknemers in staat zijn om de veiligheidsvoorschriften te lezen. Wie zich wil handhaven op de arbeidsmarkt moet daarom kunnen lezen en schrijven. De wens tot promotie is ook een belangrijke factor.

TIJD EN GELEGENHEID

Relatief veel deelnemers zijn werkloos, arbeidsongeschikt of gepensioneerd. Na een werkzaam leven hebben zij tijd beschikbaar gekregen voor het volgen van onderwijs.

Veel analfabeten die na een lange weg de stap tot onderwijs eindelijk hebben genomen, geven te kennen dat hun leven er aanzienlijk op vooruitgegaan is. Voor de buitenwereld kunnen hun vorderingen misschien beperkt zijn, maar de mensen zelf kunnen een kleine vordering als een wereld van verschil ervaren. Velen ervaren het leren lezen en schrijven zelfs als een bevrijding. Veel gehoorde uitspraken zijn “ik voel me vrijer en meer zelfverzekerd” en “een nieuwe wereld is voor mij opengegaan”. Ze zijn tot activiteiten in staat die ze vroeger voor onmogelijk hielden zoals:

- het voorlezen van de kinderen of kleinkinderen;
- het omgaan met internet en het sturen van een e-mailbericht;
- actief worden in een vereniging of het vrijwilligerswerk.

*“Als je niet lezen kan, heb je altijd
het minste werk.
Werk waar je niet bij hoeft te denken.
Ik was graag vrachtwagenchauffeur
geweest.”*

Het alfabetiseringsonderwijs

Het alfabetiseringsonderwijs wordt uitgevoerd door de afdeling Volwasseneneducatie of Educatie van de Regionale Opleidingencentra (ROC's). De volwasseneneducatie bestaat uit opleidingen Nederlands als eerste taal (NT1), Nederlands als tweede taal (NT2), opleidingen gericht op sociale redzaamheid en breed maatschappelijk functioneren, opleidingen gericht op educatieve redzaamheid bij vervolgoopleidingen en professionele redzaamheid gericht op de arbeidsmarkt. Landelijk zijn er meer dan 100 uitvoeringslocaties.

Het werken met analfabete volwassenen vergt een eigen benadering. Kenmerken van goed alfabetiseringsonderwijs zijn:

- Een intensieve *intake*procedure waarbij aandacht is voor:
 - de persoonlijke leerwensen en leerdoelen van de deelnemer;
 - leerbarrières, school- en werkervaring, leerervaringen, interesses, motivatie en toekomstverwachtingen;
 - financiële en organisatorische drempels (reiskosten, kinderopvang, zorgtaken, werktijden);
 - psychologische drempels als onzekerheid, faalangst, verlegenheid en gebrek aan zelfvertrouwen;
 - de vaardigheden die bij de deelnemers al aanwezig zijn;
 - niveaubepaling en de leermogelijkheden van de deelnemer (onder andere aan de hand van diagnostische toetsen).
- Persoonlijke aandacht, kleine groepjes en individuele begeleiding.
- Stimulering van zelfreflectie over toekomstperspectief van de deelnemer (wat wil ik, wat kan ik, wat kan ik leren en waar heb ik het voor nodig).
- Een leertraject dat is afgestemd op de wensen, doelen en specifieke taal- en rekenproblemen van de deelnemers.
- Een veilige leeromgeving waarin de deelnemers zich op hun gemak voelen en fouten durven te maken.
- Een positieve benadering: het creëren van succeservaringen en het kweken van zelfvertrouwen. Het beklemtonen van wat deelnemers wél kunnen, in plaats van wat ze niet kunnen.
- Het leren wordt verbonden aan situaties die voor de deelnemers realistisch en betekenisvol zijn. Bij het leren lezen en schrijven worden authentieke teksten en formulieren gebruikt die de deelnemers dagelijks tegenkomen op hun werk, in hun maatschappelijk leven of in hun rol van opvoeder.

- Het geleerde kan onmiddellijk in praktijk worden gebracht. De deelnemers ervaren zo onmiddellijk het nut van de zaken die ze leren hetgeen de motivatie verhoogt.
- Met de lestijden wordt rekening gehouden met de wensen van de deelnemers. Er zijn lessen in de avonden en overdag kan veelal voor kinderopvang gezorgd worden.

Bij het cursusaanbod kan er gesproken worden van een tweedeling. Er zijn cursussen Nederlands als eerste taal, gericht op autochtone Nederlanders en op allochtonen die al Nederlands spreken maar nog veel moeite hebben met lezen en schrijven. En er zijn cursussen Nederlands als tweede taal gericht op mensen van buitenlandse herkomst (onder meer het cursusaanbod voor inburgeraars).

Portfoliomethodiek

Steeds vaker wordt in het onderwijs met de zogeheten portfoliomethodiek gewerkt. Een portfolio is een dossier waarin cursisten hun prestaties verzamelen en dat inzicht geeft over hun vaardigheden en competenties. Naast het informeren van anderen over voortgang en prestaties, is er nog een ander doel. De portfoliomethodiek nodigt mensen uit om zelf na te denken over wat ze willen leren en in welke situaties ze het geleerde nodig hebben. De methodiek maakt dat cursisten zich systematisch afvragen: waar sta ik, waar wil ik heen, wat kan ik al goed en wat moet ik nog oefenen? De portfoliomethodiek stimuleert de reflectie op het leerproces en dwingt de cursisten om de verantwoordelijkheid voor het leerproces in eigen hand te nemen.

Een portfolio bestaat uit drie delen:

- de biografie;
- de checklist;
- het dossier.

BIOGRAFIE

De portfoliohouder legt in de biografie vast wie hij/zij is, wat hij/zij kan en waar hij/zij heen wil. Omdat de cursisten een moeizaam en weinig effectief onderwijsverleden hebben, wordt uitgebreid stilgestaan bij het zogeheten informele leren. Iedere volwassene heeft immers in de loop van zijn leven allerlei vaardigheden geleerd. Het leren op school is niet zo succesvol geweest, maar het is daarmee beslist niet zo dat de cursist 'niks kan'. Aandacht besteden aan wat je wel kunt, dát waarderen en zo serieus nemen dat je het opneemt in het portfolio, werkt sterk motiverend en vergroot het zelfvertrouwen van de cursist.

CHECKLIST

De checklist bevat de leerdoelen. Deze zijn opgebouwd rondom een aantal domeinen waarin mensen in het dagelijkse leven zouden moeten kunnen functioneren. Daarbij gaat het om zorg- en opvoedingstaken, werksituaties en maatschappelijke activiteiten. Er zijn onder meer de volgende domeinen:

- onderwijs en opvoeding van kinderen;
- huisvesting;
- gezondheidszorg;
- boodschappen doen;
- voorbereiding op verdere scholing;
- het vinden van een baan;
- het behouden van werk.

DOSSIER

In het dossier worden de bewijzen opgenomen van de geleerde vaardigheden. Dat kunnen de resultaten zijn van toetsen of van observaties van de docent, maar ook tastbare producten die de cursist heeft gemaakt. Zoals een briefje, een kopie van een sollicitatiebrief of een ingevuld formulier, maar ook een eigen geschreven gedicht of verhaal.

Contractonderwijs

Binnen het alfabetiseringonderwijs is ook contractonderwijs mogelijk. Werkgevers kunnen bijvoorbeeld een leertraject inkopen dat helemaal is afgestemd op de eigen werknemers. Het gaat daarbij onder meer om projecten 'educatie op de werkvloer' waar de scholing deels op de eigen werkplek of in het eigen bedrijf wordt uitgevoerd. Aanleiding voor dergelijke maatwerktrajecten zijn onder meer:

- veiligheidsprocedures (in verband met ISO-normering worden de werknemers geacht veiligheidsvoorschriften te lezen);
- nieuwe productiemethoden waarbij het werk van de werknemers verandert en bijscholing nodig is;
- een betere bedrijfsvoering, verhoging van de arbeidsproductiviteit en verminderen van het afbreukrisico dat het gevolg is van laaggeletterdheid op de werkvloer;
- goed werkgeverschap en maatschappelijk ondernemen. Een werkgever investeert in zijn eigen mensen en weet werknemers te binden. Scholing draagt bij aan een goed werkklimaat. Scholing wordt bijvoorbeeld uitgevoerd in het kader van de levensloopregeling en vermindert ziekteverzuim en uitstroom naar WW en WAO.

*“Er is
een wereld
voor mij opengegaan”*

Persoonlijke verhalen van cursisten

In dit hoofdstuk is een aantal bijdragen opgenomen van cursisten en ex-cursisten. De schrijvers hebben de moed gehad om hun eigen verhaal te vertellen. Alle verhalen spreken voor zich. Ze maken duidelijk hoe belangrijk het is om te kunnen lezen en schrijven.

Tineke: “Ik leerde op mijn 48e lezen en schrijven”

In 2002 vertelde Tineke Wagner haar verhaal aan Libelle (Libelle nr. 24). Haar leven lang wist Tineke Wagner (inmiddels 55) te verbergen dat ze nauwelijks kon lezen en schrijven. Maar toen haar kleindochter werd geboren wilde ze dat niet langer. Ze stapte over haar gêne heen en meldde zich aan op school. Nu leest ze haar kleindochter voor uit Pluk van de Petteflet.

“Toen ik nog op school zat vond ik het heel erg dat ik niet kon lezen en schrijven. Op het moment dat ik eraf was, voelde het niet als een gemis. Op mijn dertiende ben ik bij een gezin in Wassenaar gaan werken. Ik kookte, deed het huishouden en zorgde dat de kinderen naar school gingen.

Pas toen mijn dochters werden geboren, ging ik lezen en schrijven missen. Want je hoort je kinderen eigenlijk voor te lezen, maar ik vond hardop lezen verschrikkelijk. Dus deed mijn man dat, net zoals helpen bij het huiswerk.

Het heeft lang geduurd voor ik ervoor uitkwam. Dat gebeurde in een praatgroepje voor vrouwen. Ik had een poos heel erg in de put gezeten. Ik ben afgekeurd omdat ik rugpatiënt ben. Ik zat de hele dag thuis en voelde me heel erg beperkt en geïsoleerd. Daarom ben in dat praatgroepje terechtgekomen. We kregen de opdracht iets over onszelf op papier te zetten. Daar ging ik dus. Toen heb ik besloten ervoor uit te komen. Het was een veilige omgeving, waar we konden praten over onze problemen. Ook mijn probleem werd bespreekbaar gemaakt en serieus genomen.

Kort daarna zag ik op tv een programma over analfabetisme. Er stond een nummer bij en ik heb gebeld voor een afspraak. Voor het zover was heb ik eerst drie keer afgebeld. Maar daar kennen ze de smoesjes. Die mevrouw ging me zelfs thuis opbellen! Ik had gezegd dat ik overdag niet kon, en toen zei ze: “Nou dan kom je toch 's avonds?” Ik kon er dus niet meer onderuit.

Toen ik er eenmaal was viel het erg mee. Ik moest een toetsje doen en werd erg op mijn gemak gesteld. Het kwam niet overeen met het beeld van leren dat ik nog van vroeger kende. Dat mensen op me neerkeken: 'je

kunt het toch niet', draag ik als een litteken mee. Die onzekerheid blijft er een beetje inzitten. Ook voor de eerste les was ik bang. Waar kom ik terecht dacht ik. Maar toen ik in de klas zat voelde ik me direct thuis. Ik besepte dat ik niet de enige was. Ondertussen kan ik een brief schrijven, al zoek ik lastige woorden nog altijd op in het woordenboek. Aan het eind van het eerste schooljaar kreeg ik een certificaat, omdat ik het jaar goed had afgesloten. Ik was zo trots! Ik had nog nooit een papiertje gehaald behalve mijn rijbewijs. Een ander moment waarop ik heel trots ben was toen ik voor het eerst voorlas aan mijn kleindochter. Haar geboorte is heel belangrijk geweest om de stap te nemen te gaan leren lezen en schrijven. Mijn kleindochter heeft mijn leven veranderd, zij gaf me zin om te leven. Ze is nu zes."

Frank: "Ik ben zo blij dat ik nu op les zit"

"Ik ben zo blij dat ik nu op les zit. Ik heb veel geleerd maar ik wil, dat er nog veel meer mensen naar les gaan. Ik heb nog wel problemen met lezen en schrijven, maar ik hoop dat ik straks mijn kinderen kan helpen. Vroeger was er geen aandacht voor mij, nu leer ik wel lezen en schrijven. Ik ben 29 jaar oud. Nooit heb ik geweten, dat er een school voor mij was, nu leer ik eindelijk schrijven. Ik moet het voor mijn werk. Ik moet pallets uitrekenen. Dat vond ik heel moeilijk, en nu gaat het heel makkelijk. Daarom zit ik op rekenen."

Mien: "Ik schaamde mij dood"

"Mijn naam is Mien van de Pol en ben 54 jaar. Ik heb vroeger wel op school gezeten, maar kon daar niet goed meekomen. Toen werd ik naar de BLO-school gestuurd, daar leerde je wel wat lezen en schrijven. Maar het belangrijkste dat je leerde was hoe je het huishouden moest doen. De problemen begonnen voor mij op latere leeftijd, toen ik trouwde en een kind kreeg. Lezen kon ik amper, ik verzon altijd wel een verhaaltje uit een boek. Dat ging goed tot dat hij naar school ging en zelf kon lezen. Toen zei hij: "Mam, dat staat er helemaal niet". Nou, dan zak je wel door de grond. Toen dacht ik hier moet ik iets aan gaan doen. In 1996 kreeg ik het advies om naar de Open School te gaan. De stap was heel groot om terug te gaan naar school, maar daar heb ik nu geen spijt van. Ik heb er veel geleerd, zoals schrijven en lezen en rekenen. En ik heb er Engels, wereldoriëntatie, kijk op kunst, mens en natuur. Ik ben er ook in de deelnemersraad geweest als tweede voorzitter en als notulist.

Ook heb ik de ambassadeurscursus op het ROC gevolgd; ik wil andere mensen helpen die met hetzelfde probleem zitten als ik toen zat. Ik zou ze toch aanraden om naar school te gaan. Er kan veel veranderen in je leven. Er is niets fijner dan kunnen lezen en schrijven. Ten eerste: je hoeft niemand meer lastig te vallen als je zelf een brief kan schrijven en iets kan invullen. Er is nu niets fijner dan dat je tegen je kleinkind kunt zeggen: kom maar eens bij oma zitten, dan lees ik jou een verhaaltje voor."

Roelof: “Naar school gestuurd door de baas”

“Ik ben een man van 52 jaar. Ik ben tot 15 naar school geweest en toen ben ik aan het werk gegaan. Toen ik 20 was ben ik getrouwd en wij hebben twee kinderen en een kleinkind.

Lezen en schrijven vind ik moeilijk, thuis doet mijn vrouw dat. Op mijn werk moet ik dat zelf doen, toen kwamen de problemen. Mijn baas heeft mij naar school gestuurd. Ik zag er erg tegenop, maar nu gaat het wel.”

Jansje: “Naar school gestuurd door tienjarige dochter”

“Mijn naam is Jansje. Ik ben een vrouw van 43 jaar. Vroeger heb ik op school alleen de eerste klas gehad.

Toen moest ik werken op de markt. Ik deed daar van alles zoals kramen opbouwen en weer afbreken.

Dat was zwaar werk.

Later ben ik getrouwd en heb kinderen gekregen. Ik kon helemaal niet lezen en schrijven. Toen mijn dochter tien jaar was, zei ze tegen mij: “wat ik leer op school, kun jij toch ook wel leren!” Toen heb ik de school gebeld en heb ik een afspraak gemaakt.

Ik zit nu al weer een paar jaar op school, één keer in de week. Eerst ging ik overdag, maar toen is mijn man afgekeurd. Daarom ben ik weer gaan werken en nu zit ik op een avondgroep.

Ik heb al veel geleerd. Er is een wereld voor mij open gegaan. Ik kan me nu beter redden. Ik kan nu de krant al een beetje lezen en alle reclames. Ik regel nu de bankpapieren helemaal zelf. Van mijn werk ga ik nu ook naar een cursus en dat gaat goed, boven verwachting.”

Gerard: “Knokken tegen jeugdervaringen”

“Ik ben geboren in 1936 in Assen. Mijn vader was een losse arbeider. Mijn moeder was heel jong getrouwd.

Ze was pas 16 jaar oud. Toen ik 3 jaar was gingen mijn ouders scheiden. Die scheiding was voor ons niet gemakkelijk.

Ik was 4 jaar toen de oorlog uitbrak. Dat was geen beste tijd. Ik had een stiefmoeder, want mijn vader was weer hertrouwd. Mijn stiefmoeder deed altijd rot tegen mij. Dus van leren kwam niets terecht.

Ik was echt een verschoppeling. Later kwam ik in een kindertehuis terecht, dat was ook niet zo mooi.

Door die omstandigheden had ik geen kans om te leren en zo ben ik later aan de studie gegaan om nog wat van mijn leven te maken. Want ik kon niet zo goed schrijven. Ik ging altijd smoesjes verzinnen en ik wou er liever niet over praten.

Ik ben naar de lees- en schrijfcursus gegaan en ik kan me nu aardig goed redden. En je voelt je wat vrijer om dingen te doen, die ik eerder niet durfde. Ten slotte nog dit: de mensen die deze cursus geven moeten heel veel geduld hebben en dat lijkt me wel eens moeilijk.”

Dini: “Na lang aarzelen de knoop doorgehakt”

“Ik kom uit Bodegraven. Ik ben geboren in Zwammerdam en woon nu in Almelo. We zijn voor mijn man zijn werk verhuisd. In het begin vond ik het niet leuk in Almelo, want ik kon de straatnamen niet lezen. Dat was een ramp. Ik was bij een schoonmaakbedrijf begonnen en moest heel Almelo door. Mijn man en ik gingen eerst op de fiets kijken waar het was. Ik had altijd angst van zal ik wel goed zitten in deze straat. Ik moest zoveel onthouden dat ik er gek van werd. Dus heb ik mijn werk maar opgezegd.

Daarom zat ik thuis maar te piekeren. Toen ben ik iemand gaan helpen op de kinderclub van de kerk. Die zei: “Ga toch naar school, meid.” Maar ik wist helemaal niet dat er een school was voor ons. Dus na lang aarzelen heb ik toch de knoop doorgehakt om naar school te gaan.

In het begin vond ik dat niet leuk, want ik voelde me net een kind. Nu ben ik toch blij, want ik zit nu zelf achter de computer mijn verhaal te schrijven.”

Hendri: “Ik ben niet alleen”

“Op de lagere school had ik al moeite met lezen en schrijven, maar er werd helemaal geen aandacht aan mij geschonken. We werden altijd in een groepje gezet met leerlingen die ook moeite hadden met lezen en schrijven. Na de basisschool ging ik naar het speciaal onderwijs in Hardenberg. Daar kon ik op mijn niveau werken. Het ging beter en prettiger. Toen ik ging werken moest ik papieren invullen. Ik zei: “ik neem ze wel mee naar huis” en mijn vader vulde de papieren in.

Voor mijn werk moest ik een cursus volgen. Toen dacht ik, hoe moet ik dat halen? De leraar vroeg: zijn er problemen? Toen heb ik mijn vinger in de lucht gestoken en zei: ik heb moeite met lezen en schrijven. De leraar zei: zijn er nog meer? Er gingen veel vingers de lucht in en toen dacht ik: ik ben niet alleen!”

Anoniem: “Eindelijk The Bold and the Beautiful kunnen volgen”

“Op de televisie was een programma over mensen die niet konden lezen en schrijven. Zij gingen weer naar school. Toen zei mijn man: “Is dat niets voor jou?” Er stond ook een telefoonnummer bij dat je kon bellen. Ik durfde eerst niet zo goed, toch heb ik het gedaan. En ik heb er geen spijt van. Ik vind het leuk op school. Vroeger niet, maar nu wel.

En ik heb al veel geleerd. Nu kan ik een brief schrijven. Ik moet er wel rustig bij zitten, dan komt het wel. Formulieren invullen kan ik nu ook. Ik heb pas nog een formulier voor een woning ingevuld. Op de computer kan ik nu ook typen en spelletjes doen. En rekeningen intoetsen voor de bank, dat gaat ook goed. Ik kan nu ook naar buitenlandse films kijken, omdat ik nu goed kan lezen. Ik kijk vaak naar *The Bold and the Beautiful* en naar *As the world turns*.

Ik wil graag nog beter leren schrijven, want ik wil mijn kinderen niet steeds vragen. Ik wil helemaal zelfstandig worden.”

Grietje: “Niet afhankelijk willen zijn van man en kinderen”

“Ik ben in mijn jeugd niet veel op school geweest. Ik kom uit een groot gezin. Mijn vader en moeder moesten de kost verdienen om de kinderen een goede toekomst te geven. Mijn moeder zei: ”Jij moet op de kinderen passen. Ik moet met je vader op daghuur gaan.” Daarom kon ik niet naar school. Ik moest op mijn zusjes en broertjes passen en de boel schoonmaken thuis.

Ik ben naar school gegaan omdat ik niet afhankelijk wil zijn van mijn man en kinderen. Ik moet mezelf redden.

Ik ben blij dat ik weer naar school ben gegaan. Ik kan nu een briefje schrijven en woorden lezen op de tv en stukjes in tijdschriften lezen. Ik ben blij dat ik het gedaan heb.”

Anita: “Ik was heel onzeker”

“Na de BLO ging ik naar het voorgezet speciaal onderwijs. Daar leerde ik alleen over opvoeding en kinderen en het huishouden. Ik heb wel leren schrijven maar niet goed. Ik was heel onzeker. Toen ik in de WAO kwam, ben ik met de cursus begonnen. Dat kwam omdat mijn moeder een folder uit de bibliotheek over de lees- en schrijfgroep mee naar huis nam. Ze stimuleerde me om aan de cursus te beginnen. Daar was het heel anders dan vroeger op school. We zaten in een kleine groep met allemaal mensen die net zulke problemen hadden als ik. Het was een verademing.”

Anoniem: “Mijn man hielp mij altijd”

“Ik zal altijd achter in de klas. Ik mocht de borstels uitslaan en het schoolplein aanvegen, maar ik leerde niks. Vroeger was het gemakkelijker als je niet kon lezen en schrijven. Er waren zoveel mensen die het niet konden en mijn man hielp mij altijd. Maar er waren toch steeds momenten, dat ik het heel moeilijk vond dat ik het zelf niet kon, bijvoorbeeld toen mijn kind met een moederdaggedicht thuiskwam.”

Anoniem: “Met doorzetten kun je heel ver komen”

“Ik heb door de cursus meer zelfvertrouwen gekregen. Ik durf er nu voor uit te komen en ik weet dat ik niet de enige ben. Ik zeg nu gewoon dat ik naar Nederlandse les ga en dan krijg ik reacties als ‘petje af’. Met doorzetten kun je heel ver komen.”

Anoniem: “Het is alsof ik aan mijn tweede jeugd ben begonnen”

“Mijn ouders zeiden altijd als je trouwt heb je al dat leren niet nodig. Ik heb het mijn ouders later wel kwalijk genomen. Nu is het alsof ik aan mijn tweede jeugd begonnen ben. Ik kan mijn kind nu voorlezen. Ik zit soms te zweten op mijn stoel, maar ik doe het toch.”

Kees: “Als ik op mijn werk moest lezen of schrijven dan was ik pleite”

“Ik ben 64. Vroeger was ik niet goed in lezen en schrijven. We moesten dikwijls verhuizen. Elke keer weer naar een andere school, dus weer opnieuw opstarten. Dus belandde ik steeds achter in de klas, bij de anderen die ook niet goed meekonden. Ik heb er jaren mee moeten leven, dat ik niet goed kan lezen en schrijven. Als ik op mijn werk of elders moest lezen of schrijven dan was ik pleite. Het enige waar ik goed in was, was om het te verbergen en te omzeilen. Maar op mijn 50e ben ik gestimuleerd om een cursus te gaan volgen. Met lood in mijn schoenen heb ik me aangemeld, maar na enige tijd ging ik fluitend naar school. Ik kan me nu redden in het dagelijkse leven. Ik kan een brief schrijven naar vrienden en kennissen, een boodschappenlijstje maken en formulieren invullen.”

Sietske: “Ook voor mensen die wel kunnen lezen en schrijven”

Mijn vooropleiding is huishoudschool en een Inas-opleiding die ik niet heb afgemaakt. Ik ben dus op 17-jarige leeftijd van school gegaan en heb geen examen gedaan. Gelukkig heb ik wel een goede baan gekregen als assistent-beheerder. Ik heb daar wel enkele cursussen voor moeten volgen, maar dat is *multiple-choice* en daar hoef je niet bij te schrijven en ik ben daar dus voor geslaagd. Maar ik kreeg toch problemen met schrijven. Door een tip van een kennis ben ik weer naar school gegaan. En merk ik nu na een jaar dat het steeds beter gaat. Ik ben niet meer zo onzeker als ik een brief moet schrijven of op de computer werk. Daarom wil ik wel aan iederéén vertellen hoe belangrijk het is voor jezelf om deze opleiding te volgen. Ook al kun je zelf redelijk lezen en schrijven.”

Bronnen

Bij de samenstelling van deze brochure is gebruikt gemaakt van de volgende bronnen:

Analfabetisme: doe er iets aan! (2002). Een speciale cd-rom met deskundigen en met ervaringen en meningen uit de praktijk. Deze cd-rom is deels op internet gezet onder www.alfabetisering.nl. 's-Hertogenbosch: CINOP.

Bersee, T. et al. (2005). *Ik wist niet dat leren leuk kon zijn. Good practices in de volwasseneneducatie*. 's-Hertogenbosch: CINOP.

Bohnen, E. et al. (2004). *Laaggeletterd in de Lage Landen. Hoge prioriteit voor beleid*. 's-Gravenhage: Nederlandse Taalunie.

Geenens, G. en Wislez, A. (2002). *Niemand mocht het weten: het leven van een laaggeletterde vrouw*. Antwerpen/België: Houtekiet.

Houtkoop, W. (2000). *Basisvaardigheden in Nederland. De geletterdheid van Nederland; economische, sociale en educatieve aspecten van de taal- en rekenvaardigheden van de Nederlandse beroepsbevolking*. Amsterdam: Max Goote Kenniscentrum.

Hest, J. van (2001). *Als je de woorden maar kent: gedichten van Nederlandstalige deelnemers aan de volwasseneneducatie*. 's-Hertogenbosch: CINOP/Den Haag: Nationale Unesco Commissie.

Hüsken, M. (2004). *Later leren lezen: een onderzoek naar de praktijk van het alfabetiseringsonderwijs voor autochtone volwassen Nederlanders*. Tilburg: Universiteit van Tilburg, Wetenschapswinkel.

Illiteracy: Guidelines for Counsellors (2004). Deze gids is ontwikkeld in het project 'Support the Ways to Literacy – Guidelines for Counselling Disadvantaged Adults' binnen het Socrates Programma van de Europese Commissie.

Indruk. Verhalen van cursisten van de cursus Beter lezen en schrijven (2002). Emmen: Drenthe College, Unit Educatie.

Keesom, J. en Swankhuisen, M. (1990). *'Sorry, ik ben mijn bril vergeten...': over analfabetisme in Nederland.* Utrecht: Bruna.

Kurvers, J. met medewerking van K. van der Zouw (1990). *In de ban van het schrift: over analfabetisme en alfabetisering in een tweede taal.* Amsterdam: Swets en Zeitlinger.

Lezen en schrijven, praktisch onmisbaar (1990). Brochurereeks verschenen in het kader van het Internationale Jaar van de Alfabetisering 1990. Amersfoort: SVE.

Mijn verhaal. Persoonlijke verhalen van ambassadeurs alfabetisering voor Nederlandstaligen (2005). Hengelo: ROC van Twente.

Pol, M. van de (2003). *Mijn gedichtenbundel. Vanuit mijn hart: gedichten van een ex-analfabeet.* Tilburg: ROC Midden Brabant.

MEER INFORMATIE

Voor informatie over dyslexie en dyscalculie zie (startpagina): <http://dyslexie.pagina.nl/>

Voor meer literatuur over laaggeletterdheid en basisvaardigheden, zie: www.bibliotheek.nl en www.basisvaardigheden.nl

Adressen

STICHTING LEZEN & SCHRIJVEN (L&S)

Lange Voorhout 19
2514 EB Den Haag
Telefoon: 070-3022663
E-mail: info@lezenenschrijven.nl
www.lezenenschrijven.nl

Stichting Lezen & Schrijven is erop gericht om alfabetisering op een innovatieve en doelgerichte wijze breed maatschappelijk te verankeren in de samenleving. Zij zet zich in om krachten te bundelen en nauw samen te werken met alle relevante spelers, van alfabetiseringsorganisaties tot overheidsinstellingen, maatschappelijke organisaties en bedrijven. Bestuursvoorzitter is H.K.H. Prinses Laurentien der Nederlanden en vice-voorzitter dr. Herman H.F. Wijffels.

STICHTING BELANGENBEHARTIGING ALFABETISERING (ABC)

p/a Prisma Brabant (mevr. Jeanne van Leijsen)
Postbus 10346
5000 JH Tilburg
Telefoon 013-5441440
E-mail: jleijsen@prisma.brabant.nl
www.st-abc.nl

De stichting is een vrijwilligersorganisatie die opkomt voor de belangen van volwassen Nederlanders die niet of onvoldoende kunnen lezen, schrijven of rekenen. Zij geeft deze mensen hulp en voorlichting bij problemen die ontstaan door te geringe beheersing van deze basisvaardigheden en organiseert en stimuleert onderlinge ontmoetingen van personen die bij deze doelgroep horen. Zij pleit voor een beter beleid voor deze doelgroep bij het parlement en landelijke, regionale en plaatselijke overheden en geeft voorlichting over het verschijnsel analfabetisme.

STICHTING LANDELIJK NETWERK NEDERLANDSTALIGEN IN DE (BASIS)EDUCATIE (NEDWERK NTI)

Lyra 1

3328 NE Dordrecht

Telefoon 06-18237876

E-mail nedwerk.nti@12move.nl

www.nedwerk-nti.nl

Nedwerk NTI (NTI = Nederlands als 1ste taal/moedertaal) is de verkorte naam van bovengenoemde Stichting. De Stichting behartigt de belangen van volwassenen die nauwelijks of geen opleiding gevolgd hebben. De basis van Nedwerk NTI zijn de deelnemende ROC's, de Regionale Opleidingencentra in Nederland. Nedwerk NTI beheert de nationale bellijn 0800 - 023 44 44.

Verder zijn er bij de stichting promotiematerialen verkrijgbaar zoals wervingsposters en briefkaarten. Deze zijn te bestellen via www.nedwerk-nti.nl onder de link 'bestellen'.

NATIONALE UNESCO COMMISSIE

Postbus 29777

2502 LT Den Haag

Telefoon 070-4260263

E-mail: scunesco@nuffic.nl

www.unesco.nl

Onderwijs is een van de belangrijkste aandachtspunten van de Unesco. Niet alleen het initiële onderwijs, maar ook andere vormen, waaronder alfabetisering en volwasseneneducatie. Voor Unesco is de algemene toegang tot onderwijs een recht en de basis voor het programma Education for All (EFA). Bovendien is Unesco een voorstander van het principe van Een leven lang leren als verrijking van de menselijke geest.

NEDERLANDSE TAALUNIE

Postbus 10595

2501 HN Den Haag

Telefoon: 070-3469548

E-mail info@taalunie.org

<http://taaluniersum.org/>

De Nederlandse Taalunie is een beleidsorganisatie waarin Nederland, België en Suriname samenwerken op het gebied van de Nederlandse taal, taalonderwijs en letteren. In deze samenwerking tussen de overheden staan in alle activiteiten de belangen van de taalgebruiker voorop. Iedereen die Nederlands spreekt, moet met zijn of haar taal in zo veel mogelijk taalsituaties terecht kunnen. De Taalunie wil ervoor zorgen dat alle Nederlandssprekenden hun taal op een doeltreffende en creatieve manier kunnen gebruiken.

VERENIGING VAN OPENBARE BIBLIOTHEKEN

Postbus 16146

2500 BC Den Haag

Telefoon: 070-3090100

De Vereniging van Openbare bibliotheken is een brancheorganisatie en behartigt de belangen van de leden. Alle ruim 450 openbare bibliotheken van Nederland zijn lid van de Vereniging. Daarnaast voert de Vereniging in opdracht van de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap een jaarlijks programma uit om de samenhang, kwaliteit, innovatie en pluraliteit van het landelijke bibliotheeknetwerk te bevorderen. Met vragen over het openbare bibliotheekwerk kan men terecht bij info@debibliotheken.nl. De Vereniging coördineert de werkzaamheden rond Bibliotheek.nl, de website van de gezamenlijke openbare bibliotheken. Onderdeel van Bibliotheek.nl is www.mediatheek.bibliotheek.nl. Het gedeelte volwasseneneducatie/alfabetisering bevat begrippen, lesmateriaal, links en leestips voor zowel docenten als cursisten over het onderwerp.

LANDELIJKE VERENIGING ONDERWIJSBELEIDSADVISEURS (LVO)

LVO Projectbureau

Postbus 85518

2508 CE Den Haag

Telefoon: 070-3028256

E-mail: projectbureau@lvo-onderwijs.nl

<http://www.lvo-onderwijs.nl/>

De LVO is een vereniging van praktijkdeskundigen bij gemeenten die zich bezighouden met stedelijk of openbaar onderwijs (beleid). De LVO is een schakel tussen deze onderwijsbeleidsadviseurs onderling én de buitenwacht: overheden, politici, bestuurders en onderwijsorganisaties. Doelstelling van de LVO is het bewaken en bevorderen van het gemeentelijk onderwijsbeleid, in het licht van de totale, integrale beleidsontwikkeling van gemeenten.

BVE RAAD

Postbus 196

3730 AD De Bilt

Telefoon: 030-2219811

E-mail: info@bveraad.nl

www.bveraad.nl

De Bve Raad is de landelijke brancheorganisatie voor het middelbaar beroepsonderwijs en de volwasseneneducatie (bve). De BVE-sector telt ruim 50.000 werknemers en meer dan 625.000 deelnemers. De BVE-sector biedt opleidingen aan diverse doelgroepen: van scholieren met een diploma van het voortgezet onderwijs tot ingeburgerde nieuwkomers, van werknemers die zich willen bijscholen tot werkzoekenden die via scholing de arbeidsmarkt willen betreden, van volwassenen die hun persoonlijke ontwikkeling willen uitbreiden tot oudkomers die de Nederlandse taal en cultuur willen leren.

MINISTERIE VAN OCW

Rijnstraat 50

Postbus 16375

2500 BJ Den Haag

Telefoon: 070-4123456

Fax: 070-4123450

E-mail: ocwinfo@postbus51.nl

www.minocw.nl

De missie van het ministerie van OCW luidt als volgt:

“Wij werken aan een slim, vaardig en creatief Nederland. Ons doel is dat:

- iedereen goed onderwijs volgt;
- iedereen zich voorbereidt op zelfstandigheid en verantwoordelijkheid;
- iedereen cultuur kan beleven;
- leraren, kunstenaars en wetenschappers hun werk kunnen doen.

We zijn:

- Toegewijd: Wij werken voor de parlementaire democratie en haar instellingen. Dat doen we rechtmatig, integer en efficiënt. We staan, samen met andere departementen, voor de publieke zaak.
- Deskundig en professioneel: wij zijn kritisch op ons werk en we durven onze nek uit te steken. We werken professioneel en we werken samen. We geloven niet in bureaucratie, maar in het kunnen van onze collega's.
- Aanspreekbaar: wij zijn ons ervan bewust dat ons werk burgers raakt en handelen daarnaar. We vinden het belangrijk om de meningen van anderen te horen, treden respectvol naar buiten en zijn transparant in ons werk.
- Stimulerend: wij motiveren, corrigeren en ontwikkelen elkaar. We doen recht aan elkaars verantwoordelijkheden en komen onze afspraken na. We staan open voor nieuwe ideeën en we willen blijven leren.”

CINOP, CENTRUM VOOR INNOVATIE VAN OPLEIDINGEN

Team Talen en Burgerschapscompetenties

Postbus 1585

5200 BP 's-Hertogenbosch

Telefoon 073-6800800

info@cinop.nl

www.cinop.nl

CINOP adviseert en ondersteunt ministeries, onderwijsinstellingen, branches en bedrijven bij het verbeteren en organiseren van leren en opleiden.

WWW.ALFABETISERING.NL

Deze website bevat onder meer video-interviews met deskundigen, docenten, deelnemers, werkgevers en onderwijsambtenaren. Tevens is een herkenningwijzer opgenomen.

0800 - 023 44 44

Aanmelden voor een cursus lezen, schrijven of rekenen gaat het snelst via de nationale bellijn 0800-0234444.

Een aanmelding wordt doorgegeven aan het dichtstbijzijnde Regionale Opleidingen Centrum (ROC).

Daar worden lees- en schrijfcursussen voor volwassenen verzorgd. Er zijn meer dan 100 uitvoeringslocaties.

Het ROC neemt binnen twee weken contact op met degene die de cursus wil volgen voor een kennis-makingsgesprek.

ANALFABETISME LEIDRAAD VOOR DOORVERWIJZERS

In Nederland hebben ongeveer 1,5 miljoen volwassenen moeite met lezen en schrijven. Het betreft niet alleen mensen van buitenlandse herkomst, maar ook mensen die hier in Nederland geboren en getogen zijn. Zij hebben in hun jeugd om wat voor reden dan ook, nooit goed leren schrijven en lezen. Velen ervaren dit als een groot probleem. Lezen en schrijven zijn immers vaardigheden die iedereen dagelijks nodig heeft.

Deze gids is bedoeld voor beroepsbeoefenaren zoals huisartsen, psychotherapeuten, fysiotherapeuten, geestelijke verzorgers, welzijnswerkers, zorgverleners, arbeidsconsulenten, personeelsmedewerkers, buurthuiswerkers en maatschappelijke hulpverleners die dagelijks contact hebben met mensen die mogelijk moeite hebben met lezen en schrijven. Deze brochure biedt een leidraad om mensen te kunnen helpen en doorverwijzen naar de volwasseneneducatie voor een lees- of schrijfcurcus.

Lees- en schrijfcurcussen bij u in de buurt?

Bel 0800 023 44 44 voor informatie en aanmelding.

- vrijblijvend en gratis •
- 24 uur per dag en zeven dagen per week •

www.alfabetisering.nl

info@cinop.nl

CINop

CENTRUM
VOOR
INNOVATIE
VAN
OPLEIDINGEN

actieplan alfabetisering

**Moeite met
LEZEN en
SCHRIJVEN?**

Doe er wat aan!

0800 023 44 44